

การศึกษาระบบเศรษฐกิจชุมชน
ด้วยการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณนาแบบเร่งด่วน (RECAP)

Investigation of Economic Community System by Rapid Ethnographic
Community Assessment Process (RECAP)

ทิวาพร ทราบเมืองปัก

สาขาวิชานิเทศศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม
Jubine_to@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระบบเศรษฐกิจชุมชนผ่านกระบวนการวิจัยชุมชนด้วยการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณนาแบบเร่งด่วน และจากการลงพื้นที่ โดยใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 20 แห่ง มี 6 ระบบ สรุปเป็นรายตำบล ดังนี้ 1) ตำบลห้วยด้วนได้แก่ (1) กลุ่มน้ำวนทางจรเช้ (2) กลุ่มหมู และ (3) กลุ่มอาชีพทำขนม 2) ตำบลทุ่งขวางได้แก่ (1) กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรทุ่งขวาง (2) กลุ่มขนมไทย (3) กลุ่มผลิตภัณฑ์การเคหะผ้า และ (4) กลุ่มฟักข้าวบ้านปลักไม้ลาย 3) หนองปลาไหล ได้แก่ (1) กลุ่มผลิตไม้กวาดสมาชิกผู้สูงอายุ (2) กลุ่มผลิตน้ำดื่ม (3) กลุ่มจักรสานพลาสติก (4) กลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์ (5) กลุ่มหัตถกรรมจักสานผักตบชวา (6) กลุ่มทำน้ำตาลมะพร้าว (7) แหล่งปฏิบัติการแปรรูปพลาสติก 4) ตำบลสวนกล้วย ได้แก่ (1) กลุ่มถักกระเป๋าเชือกกรม (2) กลุ่มแม่บ้านดอนตุม(ขนมเปียะขาววัง) 5) ตำบลบางช้าง ได้แก่ (1) แหล่งผู้เพาะเลี้ยงกล้วยไม้ (2) แหล่งผลไม้ปลอดสารพิษ 6) ตำบลดอนกระเบื้อง ได้แก่ (1) แหล่งปฏิบัติการทำพริกแกงผลิตพริกแกง 7) ตำบลทุ่งบัว ได้แก่ (1) กลุ่มขนมเปียะ OTOP 5 ดาว (2) กลุ่มออมทรัพย์สี่จจะ (3) ภูมิปัญญาพริกแกง (แกงเผ็ด แกงเขียวหวาน แกงส้ม) (3) การอบขนมปัง จดเป็น OTOP (4) กลุ่มออมทรัพย์สี่จจะ (5) กระหรี่ปั๊บ 8) ตำบลลำเหย ได้แก่ (1) กลุ่มเตาอังโล 9) ตำบลพลับพลาไชย ได้แก่ (1) กลุ่มผลิตน้ำดื่ม (2) กลุ่มทำกระเป๋าหมวกจากเชือกมัทฉะจรรยา (3) กลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์ และ (4) แหล่งปฏิบัติการทำธูปหอม 10) ตำบลบางไทรป่าได้แก่ กลุ่มน้ำดื่มบางไทรป่า 11) ตำบลคลองจินดา ได้แก่ (1) กลุ่มดูแลรักษาเครื่องกตน้ำดื่ม (2) กลุ่มสตรีอาสาพัฒนา 12) ตำบลบ้านไร่ ได้แก่ (1) กลุ่มผ้าทอบ้านไร่ (2) กลุ่มบ้านไร่ดอกไม้จัน 13) บางเลน ได้แก่ (1) กลุ่มสตรีเทศบาล (2) กลุ่มปลาแดดเดียว (3) กลุ่มขนมเปียะ และ (4) กลุ่มเกษมชัยฟาร์ม KCF 14) สระกระเทียม ได้แก่ (1) กลุ่มเลี้ยงโคนม (2) กลุ่มน้ำพริก (3) กลุ่มน้ำดื่มหยอดเหรียญ 15) ตำบลทรงคนอง ได้แก่ (1) กลุ่มสตรีอาสาผลิตน้ำพริกเผาและน้ำพริกแกง (2) กลุ่มสตรีแม่บ้านตำบลทรงคนอง 16) เทศบาลตำบลรางกระทุ่ม ได้แก่ (1) กลุ่มสตรีแม่บ้านชุมชน (2) กลุ่มสตรีแม่บ้าน (3) กลุ่มทำไม้แขวนชุดชั้นใน 17) ตำบลนิลเพชรได้แก่ (1) กลุ่มรับจ้างฆ่าวัวชีพ (2) กลุ่มร้านค้าชุมชนสามขา SML (3) กลุ่มอาชีพจักสาน ผักตบชวา (4) กลุ่มผลิตภัณฑ์กระถาง ต้นไม้ และอุปกรณ์ตกแต่งสวน (5) กลุ่มประปาหมู่บ้าน (6) กลุ่มปลาแดดเดียว (7) กลุ่มเลี้ยงกบและปลาตุ๊ก (8) กลุ่มนวดแผนไทย (9) กลุ่มตัดเสื้อผ้าสตรี (เย็บเสื้อผ้าโหล) (10) กลุ่มเก็บข้าวดีด 18) หนองปลาหมอ ได้แก่ (1) กลุ่มงานหัตถกรรม

คำสำคัญ: ระบบเศรษฐกิจชุมชน, การวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณนา

Abstract

This article aims to study Communication method that contribute to socio-economic development for the community as a whole: An ethnographic study of a rush (RECAP) method, has been conducted by field data collection from the targeted areas by using structured interviews among 20 localities and later classified into 6 systems can be concluded categories notably: 1) Huay Duan sub-

district: (1) Aloe Vera farming group (2) a pig farming group, and (3) a group of professional baker 2) Tung Kwang sub-district, including (1) the group farmers' housewife (2) Thai dessert culinary group (3) recyclable shredded fabric group (4) artificial flower making (5) water hyacinth handicraft 3) Nongplalai sub-district include: (1) a group of elderly members broom (2) Drinking water product group (3) group, weaving, plastic (4) The Flower (5) Water Hyacinth Group (6) coconut palm sugar making group (7) processed fish 4) Suan Khuai sub-district namely: (1) bag knitting (2) Dontoom housewife group (kanom pia cake under the brand name "chao wang") 5) Bang Chang sub-district including (1) orchids growing (2) toxic free vegetable growing 6) Don Kabuang sub-district including chili paste making 7) Thung Bua sub-district (1) Kanom pia with OTOP 5 stars award (2) Sudja Saving Group (3) Local Wisdom Curry group specialize in making curry paste, spicy curry and kang som soup 3) bread oven registered under OTOP (4) Sudja Saving Group (5) Curry Puff making 8) Lam Her sub-district including (1) Tao Aung Group 9) Plubplachai sub-district (1) the drinking water operator, (2) bag making using rope weaving under the brand name "magic bag", (3) artificial flowers (4) Incense odor making 10) Bangsaipha sub-district would involve (1) Bangsaipha drinking water group 11) Klongjinda sub-district consist of (1) Water dispenser maintenance group (2) Women Volunteer Group 12) Banrai sub-district consist of (1) Banrai fabric weaving group (2) Banrai wood flower making group 13) Banglane sub-district consist of (1) women municipality (2) dried fish making group (3) kanom pia cakes (4) Kasemchai farm KCF 14) Sarakratium sub-district will involve (1) dairy cattle group (2) the chili sauce making group, (3) water vending machine 15) Songkranong sub-district would involve (1) women volunteer making chilli sauce and chilli curry paste (2) woman volunteer from Songkranong sub district group 16) Langkratum sub-district would consist (1) community housewife group (2) housewife group (3) group, lingerie hangers 17) Ninphet sub-district would consist of (1) weed killing hiring, (2) Samkha community store or so called SML (3) water hyacinth weaving group (4) flowerpot making garden decorative items (5) village waterwork (6) dried fish making (7) the frogs raising and catfish raising (8) Thai massage therapy group. (9) woman dress tailor (10) Kaodeed rice harvesting group 18) Nongplamor sub-district solely consist of (1) handicraft group.

Keywords: community economy system, ethnographic research

1. ความนำ/บทนำ

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม เป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น มีปรัชญาในการดำเนินงาน "การศึกษาสร้างคน คิดค้นภูมิปัญญา พัฒนาท้องถิ่น" ได้ดำเนินงานความร่วมมือกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ในการดำเนินงาน "เครือข่ายร่วมสร้างชุมชนท้องถิ่นน่าอยู่" ภายใต้โครงการ "นครปฐม นครแห่งความผาสุกทุกชุมชนท้องถิ่น" กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 20 แห่ง (อบต.สระกะเทียม อบต.รางกระทุ่ม อบต.หนองบัว อบต.ลำเหย อบต.พลับพลาไชย อบต.บางไทรป่า อบต.คลองจินดา อบต.นิลเพชร อบต.บ้านไร่ ทต.บางเลน อบต.บางปลา อบต.ห้วยด้วน อบต.ทุ่งขวาง อบต.สวนกล้วย อบต.ทรงคะนอง อบต.หนองปลาไหล อบต.หนองปลาหมอ อบต.บางช้าง อบต.ทุ่งบัว และ อบต.ห้วยหมอนทอง) ในจังหวัดนครปฐมและจังหวัดใกล้เคียง โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อเป็นการหนุนเสริมการทำงานของภาคส่วนต่าง ๆ ในจังหวัด ประกอบด้วย ภาคท้องถิ่น (องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น) ภาคท้องถิ่น (กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน) และภาคประชาชน (กลุ่ม/องค์กรชุมชน/เครือข่าย) โดยอาศัยกระบวนการการเรียนรู้ระหว่างมหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐมกับทุกภาคส่วน เพื่อที่จะผลักดัน ขับเคลื่อนและพัฒนาระบบ กลไกการจัดการสุขภาวะชุมชนอย่างมีพลังและไปในทิศทางเดียวกัน ผ่านกระบวนการวิจัยชุมชนด้วยการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณาแบบเร่งด่วน (Rapid Ethnographic Community Assessment Process : RECAP) จากการลงพื้นที่ทำให้ผู้เขียนสนใจศึกษาเรื่องการศึกษาระบบเศรษฐกิจชุมชนด้วยการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณาแบบเร่งด่วน (RECAP)" แบ่งเป็น 3 ส่วนได้แก่ 1) กรอบแนวคิดการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณา 2) ฐานคิดเศรษฐกิจชุมชน และ 3) ผลการศึกษาระบบเศรษฐกิจชุมชนด้วยการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณาแบบเร่งด่วน

2. วัตถุประสงค์ของบทความ

เพื่อศึกษาระบบเศรษฐกิจชุมชนผ่านกระบวนการวิจัยชุมชนด้วยการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณาแบบเร่งด่วน

3. เนื้อเรื่อง/เนื้อหของบทความ

3.1 แนวคิดการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณา

การศึกษาเชิงชาติพันธุ์วรรณา (Ethnographic Studies) เป็นวิธีการศึกษาของสาขาวิชามานุษยวิทยา (Anthropological Method) ต่อมานักวิจัยและนักวิชาการในสาขาอื่น ๆ เช่น ด้านสังคมศาสตร์และด้านการศึกษาได้นำวิธีการนี้มาใช้ในศาสตร์ของตนเองการศึกษาชาติพันธุ์วรรณาในยุคแรก ๆ ความสนใจจำกัดอยู่เฉพาะการศึกษากลุ่มชนบางกลุ่มในสังคม เช่น กลุ่มชนที่ล้าหลังและชนกลุ่มน้อย กลุ่มชาวนา กลุ่มชนในชนบท ต่อมาเริ่มขยายวงกว้างมากยิ่งขึ้นขยายความสนใจศึกษาไปยังกลุ่มทางสังคม วัฒนธรรม สถาบัน และองค์กรร่วมสมัยแทบทุกรูปแบบ เช่น สังคมเกษตรกรรม กลุ่มกรรมกรวิชาชีพ กลุ่มสตรี พระสงฆ์ สถาบันวัดครอบครัว โรงเรียน ชุมชนในเมือง ฯลฯ โดยได้ทำการศึกษาวัฒนธรรม ความคิดความเป็นอยู่ของคนกลุ่มนั้น ๆ อย่างลึกซึ้งแต่ที่ผ่านมามีการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณาได้รับการวิพากษ์วิจารณ์มาโดยตลอดจากทั้งคนในวงการวิจัยเชิงคุณภาพและจากภายนอกประเด็นที่ภายนอกวิพากษ์กันมากก็คือ เรื่องความไม่เข้มงวดของระเบียบวิธีวิจัยทั้งประเด็นการเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลและมีการตอบโต้ในประเด็นดังกล่าวโดยพยายามปรับปรุงวิธีการแต่โดยภาพรวมแล้ววิธีการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณา ก็ยังคงความเป็น “เชิงคุณภาพ” อย่างเต็มรูปแบบ (ชาย โพธิ์สิตา. 2550: 153)

ชาย โพธิ์สิตา (2548:34) ให้ความหมายของชาติพันธุ์วรรณาไว้ว่า ชาติพันธุ์วรรณา หมายถึง กระบวนการสังเกตพฤติกรรมและวิถีชีวิตของกลุ่มทางสังคมและวัฒนธรรมกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งแล้วรายงานโดยละเอียดถึงพฤติกรรม ความเชื่อ ความรู้ ความเข้าใจ ทักษะคติตลอดจนค่านิยมอันเป็นผลมาจากพฤติกรรมของคนในกลุ่มนั้น ๆ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือชาติพันธุ์วรรณาเป็นการพรรณนาถึงวิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมของคนในสังคมใดสังคมหนึ่งโดยปกตินักชาติพันธุ์วรรณากับนักมานุษยวิทยาเป็นคน ๆ เดียวกันทั้งนี้ก็เพราะชาติพันธุ์วรรณาเป็นวิธีการอย่างหนึ่งที่นักมานุษยวิทยาใช้ศึกษา “วัฒนธรรม” ของคนในสังคม

ศุภกิจ วงศ์วิวัฒน์นุกิจ (2550: 90-91) กล่าวว่า Ethnography เป็นการศึกษาทางชนชาติวิทยา และการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณาเป็นแนวทางหนึ่งในการวิจัยเชิงคุณภาพที่มุ่งอธิบาย และตีความข้อมูลทางสังคม เจตคติความเชื่อ ความรู้สึก วัฒนธรรม และพฤติกรรมของมนุษย์ โดยมีวิธีการเก็บข้อมูลหลาย ๆ วิธีในทุกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น นักวิจัยต้องแฝงตัวเองเข้าไปคลุกคลีอยู่กับประชากรในชุมชนหรือท้องถิ่นที่ต้องการศึกษาเพื่อได้ข้อมูลที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมและวิถีการดำเนินชีวิตที่เป็นปัจจัยผลักดันให้เกิดการแสดงออกของความรู้สึกและพฤติกรรมต่าง ๆ ของประชากรจนได้ข้อมูลเพียงพอที่จะนำไปวิเคราะห์ แผลผล สรุปผลหรือสร้างทฤษฎีเพื่อใช้อธิบายพฤติกรรมทางวัฒนธรรมของประชากรได้โดยทั่วไปการศึกษาทางชนชาติวิทยาแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ 1) ระดับมหัพภาค (macro ethnography) ที่เน้นถึงวัฒนธรรมในภาพกว้าง และ 2) ระดับจุลภาค (micro ethnography) ที่เน้นวัฒนธรรมที่แคบลงมากในขนาดประชากรที่น้อยลงหรืออาจเป็นการศึกษาเฉพาะกรณีในหน่วยงาน

Geertz (อลิศรา ศิริศรี.2541: 250. อ้างอิงจาก Geertz: 1975) กล่าวว่าการศึกษาเชิงชาติพันธุ์วรรณา คือ การนำตัวเราหรือผู้วิจัยเข้าไปสู่ สิ่งที่ Geertz เรียกว่า “Thick Description” หมายถึง ความพยายามที่จะบรรยายหรือพรรณนา (Describe) อย่างละเอียดลึกซึ้งถึงเหตุการณ์ ปรากฏการณ์ หรือสิ่งที่เกิดขึ้นการตีความหมายหรือหาความหมาย (Interpretation) เพื่อที่จะอธิบายถึงลักษณะและความเป็นไปอันสลับซับซ้อนของสังคมนั้น ๆ

จากความหมายข้างต้นสรุปได้ว่า ชาติพันธุ์วรรณา (Ethnography) เป็นการศึกษาทางชนชาติวิทยาและการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณาเป็นแนวทางหนึ่งของการวิจัยเชิงคุณภาพที่มุ่งอธิบายและตีความข้อมูลทางสังคมเจตคติ ความเชื่อ ความรู้สึก วัฒนธรรม ภาษา และพฤติกรรมของมนุษย์วิถีชีวิตของกลุ่มคนในสังคมโดยใช้วิธีการค้นคว้าหาข้อเท็จจริงที่มีลักษณะเป็นวิทยาศาสตร์ ซึ่งผู้วิจัย จะเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการเก็บข้อมูลที่เคร่งครัดเพื่อหลีกเลี่ยงอคติและให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง การวิเคราะห์ข้อมูลเน้นการพรรณนาและการวิเคราะห์ที่เน้นปัจจัยทางวัฒนธรรมและสังคมเป็นตัวแปรสำคัญโดยทั่วไปการศึกษาทางชนชาติวิทยาแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ 1) ระดับมหัพภาค (macro ethnography) ที่เน้นถึงวัฒนธรรมในภาพกว้าง

และ 2) ระดับจุลภาค (micro ethnography) ที่เน้นวัฒนธรรมที่แคบลงมาในขนาดประชากรที่น้อยลงหรืออาจเป็นการศึกษาเฉพาะกรณีในหน่วยงาน

3.2 ฐานคิดเศรษฐกิจชุมชน

3.2.1 ความหมายของเศรษฐกิจชุมชน

เศรษฐกิจชุมชน หมายถึง กิจกรรมทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการผลิตการบริโภค การจำหน่ายจ่ายแจกที่คนในท้องถิ่นชุมชนได้มีส่วนร่วมคิดร่วมทำร่วมรับประโยชน์ของประชาชน และร่วมกันเป็นเจ้าของ เศรษฐกิจชุมชนมีรากฐานมาจากศักยภาพของชุมชน ภูมิปัญญาของชุมชน หรือทุนในชุมชน อาทิวัฒนธรรม ประเพณี สภาพภูมิประเทศ ความหลากหลายทางทรัพยากรที่มีอยู่

เศรษฐกิจชุมชนมีลักษณะสำคัญคือ ครอบคลุมเป็นหน่วยการผลิต แรงงานของสมาชิกในครอบครัวยุคปัจจุบันที่สำคัญที่สุด เป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการอยู่รอดของครอบครัวต่อความพอเพียง และต่อความสามารถในการพึ่งตนเอง ตามแนวคิดเศรษฐกิจชุมชน ชุมชนเป็นตัวของตัวเอง มีพลวัต และสามารถที่จะอยู่รอดด้วยตัวเองได้ พัฒนาเคียงคู่ไปกับพัฒนาการของระบบทุนนิยม (<http://www.stou.ac.th/stouonline/lom/data/sec/Alternative/01-01-01.html>)

ประทีป วีรพัฒนนิรันดร์ (http://www.banrainarao.com/column/commu_econ_02) เศรษฐกิจชุมชนที่พึงปรารถนา คือกิจกรรมเศรษฐกิจ ทั้งภาคเกษตรกรรม ภาคอุตสาหกรรม และภาคบริการ ที่คนในชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมคิดร่วมทำ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมเป็นเจ้าของ โดยการพัฒนาจากฐานของ “ศักยภาพของท้องถิ่น” หรือ “ทุนในชุมชน” ซึ่งรวมถึงเงินทุน แรงงาน วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น พิพิธภัณฑสถาน โบราณสถาน แหล่งน้ำ ความหลากหลายทางชีวภาพ สภาพภูมิประเทศ ลักษณะภูมิอากาศ ฯลฯ

3.2.2 ฐานคิดการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

1. เน้นการพัฒนาอย่างบูรณาการ มีคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา และยึดพื้นที่เป็นหลัก เพื่อให้การพัฒนาตอบสนองความต้องการของคนในชุมชน และสอดคล้องกับศักยภาพของท้องถิ่น
2. สร้างภาคีและเครือข่ายความร่วมมือ ในลักษณะ “พหุภาคี” เพื่อประสาน “พลังสร้างสรรค์” ทั้งจากภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน โดยมีองค์กรชุมชนเป็นแกนกลาง ส่วนภาคีอื่น ๆ ทำหน้าที่ช่วยกระตุ้น อำนวยความสะดวก ส่งเสริม และสนับสนุนการพัฒนา
3. เริ่มการพัฒนาจากชุมชนท้องถิ่นไปสู่ระดับชาติ และให้องค์กรชุมชนเป็นจักรกลสำคัญในการดำเนินการพัฒนา เพื่อให้เกิดพลังการพัฒนาจากความต้องการของคนในชุมชน ซึ่งจะช่วยให้การพัฒนาที่มีความต่อเนื่อง
4. ส่งเสริมการรวมกลุ่มชาวบ้านและการสร้างเครือข่ายองค์กรชุมชน เพื่อให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา และสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ทั้งด้านการศึกษา สาธารณสุข การผลิต การตลาด การระดมทุน การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ฯลฯ
5. ใช้กิจกรรมเศรษฐกิจสร้างการเรียนรู้และสร้างอาชีพที่หลากหลาย เพื่อเป็นทางเลือกให้แก่คนในชุมชนซึ่งมีความแตกต่างกันในด้านเพศ วัย การศึกษา ความถนัด ฐานะเศรษฐกิจ ฯลฯ
6. ยึดปรัชญาการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนตามแนวพระราชดำริส “การพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียง” ตามขั้นตอนของ “ทฤษฎีใหม่”

3.3 เป้าหมายและแนวทางการปฏิบัติ

เป้าหมายสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน คือ เพื่อพัฒนาศักยภาพตั้งแต่ระดับบุคคล ครอบครัว และชุมชน โดยใช้กิจกรรมเศรษฐกิจสร้าง “กระบวนการเรียนรู้” ซึ่งจะทำให้ชุมชนพึ่งตนเองได้ ในขณะที่เดียวกันยังมุ่งพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม พื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ฯลฯ หรืออีกนัยหนึ่ง เพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอย่างบูรณาการ แนวทางปฏิบัติมี 12 แนวทางดังนี้

1. สร้างเวทีการเรียนรู้ เช่น เวทีประชาคมตำบล/อำเภอ ร้านค้าชุมชน ตลาดนัดชุมชน ฯลฯ
2. วิเคราะห์ศักยภาพของท้องถิ่น (ทุนในชุมชน)
3. วางแผนพัฒนา “เศรษฐกิจแบบพอเพียง” ตามขั้นตอนของ “ทฤษฎีใหม่”
4. ส่งเสริมการรวมกลุ่ม (กลุ่มอาชีพ กลุ่มออมทรัพย์) และการสร้างเครือข่ายองค์กรชุมชน

5. พัฒนาเทคโนโลยีการผลิต การแปรรูป การบรรจุหีบห่อ การสิ่งแวดล้อม เป็นต้น
6. พัฒนาระบบตลาด เช่น ตลาดในท้องถิ่น สร้างเครือข่ายผู้ผลิต-ผู้บริโภค เชื่อมโยงผู้ผลิตกับตลาดในเมือง/โรงงาน อุตสาหกรรมเกษตร ฯลฯ
7. พัฒนากิจกรรมทางการศึกษา สังคม วัฒนธรรม สาธารณสุข และสิ่งแวดล้อม
8. วิจัยเพื่อสนับสนุนงานพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน
9. สร้างศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจชุมชนแบบเบ็ดเสร็จระดับอำเภอ/จังหวัด โดยเน้นการมีส่วนร่วมขององค์กรชุมชนท้องถิ่น
10. สร้างหลักสูตรฝึกอบรมการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน และพัฒนาสถานที่ศึกษาดูงาน
11. พัฒนาระบบข้อมูลข่าวสาร เพื่อใช้ช่วยตัดสินใจในการทำธุรกิจชุมชน
12. เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนสู่สังคมในวงกว้าง

สรุปการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนให้ความสำคัญต่อการสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้แก่คนในชุมชนท้องถิ่น จึงเป็นการพัฒนา ที่เน้นกระบวนการมากกว่ารูปแบบ และต้องการความต่อเนื่องในการปฏิบัติรวมทั้งให้ความสำคัญต่อการพัฒนาที่เริ่มจาก ฐานทรัพยากรในท้องถิ่น (ทุนในชุมชน) ตลอดจนการมีส่วนร่วมของพหุภาคี ได้แก่ ภาครัฐ ภาคธุรกิจ องค์กรพัฒนาเอกชน นักวิชาการ สื่อมวลชน ฯลฯ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอย่างบูรณาการ ซึ่งเป็นรากฐานที่สำคัญของการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน

3.4 ผลการศึกษาระบบเศรษฐกิจชุมชนด้วยการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณา

จากการศึกษาด้านเศรษฐกิจชุมชนขององค์กรบริหารส่วนตำบลและเทศบาลตำบล จำนวน 26 แห่งดังกล่าวข้างต้น โดยการใช้การสัมภาษณ์แบบทางการและไม่เป็นทางการ เกี่ยวกับประเด็นทุนทางสังคมและตัวอย่างงานเด่น หรือ รูปธรรมการจัดการ งาน เงิน คนในพื้นที่และตำบลที่พบจากการลงพื้นที่ ผ่านกระบวนการวิจัยชุมชนด้วยการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณาแบบเร่งด่วน (Rapid Ethnographic Community Assessment Process : RECAP) และฐานคิดเศรษฐกิจชุมชน พบว่ากลไกการพึ่งตนเองที่มีต่อศักยภาพชุมชน มี 3 ประการ คือ กลไกทางสังคม ได้แก่ เครือญาติ เพื่อนบ้าน กลไกทางวัฒนธรรม ได้แก่ ความเชื่อและภูมิปัญญาท้องถิ่น และกลไกทางการศึกษา เช่น ด้านการผลิต การรวมกลุ่ม การตลาด ตลอดจนการสร้างอำนาจต่อรองจากภายนอก ทำให้มีการพึ่งพาตนเองได้เป็นอย่างดี

4. บทสรุป

ผลการศึกษาระบบเศรษฐกิจชุมชนด้วยการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณาแบบเร่งด่วนดังนี้

ผลการศึกษาระบบเศรษฐกิจชุมชนด้วยการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณาแบบเร่งด่วน สรุปเป็นรายตำบล ได้ดังนี้

1. ตำบลห้วยด้วน ได้แก่ 1) กลุ่มน้ำว่านทางจรเข้มีสมาชิก มีกติกาก การจัดการ งาน เงิน คนและ มีการผลิตน้ำว่านทางจรเข้จำหน่าย 2) กลุ่มหมูหมูและ 3) กลุ่ม อาชีพทำขนม

2. ตำบลทุ่งขวาง ได้แก่ 1) กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรทุ่งขวาง 2) กลุ่มขนมไทย3) กลุ่มผลิตภัณฑ์การเศษผ้าและ 4) กลุ่มฟักข้าวบ้านปลักไม้ลาย

3. หนองปลาไหล ได้แก่ 1) กลุ่มผลิตไม้กวาดสมาชิกผู้สูงอายุ ใช้เวลาว่างมาร่วมกันทำผลิตภัณฑ์ไม้กวาดทางมะพร้าว ซึ่งเป็นวัตถุดิบที่มีมากในหมู่บ้าน และจำหน่าย2) กลุ่มผลิตน้ำดื่มการร่วมกลุ่มและระดมทุนในการร่วมกันผลิตน้ำดื่ม เพื่อจำหน่ายในชุมชนและบริเวณใกล้เคียง3) กลุ่มจักรสานพลาสติกมีการรวมกลุ่มกัน เพื่อร่วมกันผลิตจักสานพลาสติกตามลูกค้าสั่ง4) กลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์เกิดจากโครงการพัฒนาศักยภาพ โดยมีสมาชิกกลุ่มแม่บ้านรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมประดิษฐ์ดอกไม้ พวงหรีด ดอกไม้จันทน์ จำหน่าย 5) กลุ่มหัตถกรรมจักสานผักตบชวาการระดมทุนของคนในตำบลเพื่อแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม น้ำท่วม โดยนำผักตบชวาในลำคลองมาแปรรูปเป็นงานหัตถกรรมจักสาน 6) กลุ่มทำน้ำตาลมะพร้าวการรวมกลุ่มกันเพื่อทำน้ำตาลมะพร้าวจำหน่ายให้กับชุมชนใกล้เคียงและชุมชนอื่น และ 7) แหล่งปฏิบัติการแปรรูปพลาสติกการนำภูมิปัญญาในการถนอมอาหารมาใช้ในการแปรรูปผลผลิตเพื่อจำหน่าย

4. ตำบลสวนกล้วย ได้แก่ 1) กลุ่มถักกระเป่าเชือกเริ่มเกิดการสร้างรายได้และสร้างการมีส่วนร่วมในกลุ่มเกี่ยวกับการออกแบบกระเป่า 2) กลุ่มแม่บ้านดอนตม(ขนมเปี๊ยะชาววัง)เกิดการสร้างรายได้และสร้างการมีส่วนร่วม

5. **ตำบลบางช้าง** ได้แก่ 1) แหล่งผู้เพาะเลี้ยงกล้วยไม้สร้างการมีส่วนร่วมในการจัดการและ สร้างรายได้2) แหล่งผลไม้ปลอดสารพิษมีสมาชิก สร้างการบริหารจัดการสร้างการเรียนรู้ สร้างอาชีพ / รายได้ให้เกิดกับแหล่ง

6. **ตำบลดอนกระเบื้อง** ได้แก่ 1) แหล่งปฏิบัติการทำพริกแกงผลิตพริกแกงที่หลากหลาย เช่น แกงเผ็ด แกงส้ม แกงเขียวหวาน เป็นต้น

7. **ตำบลทุ่งบัว** ได้แก่ 1) กลุ่มขนมเปียะ OTOP 5 ดาว 2) กลุ่มออมทรัพย์สัจจะ 3) ภูมิปัญญาพริกแกง (แกงเผ็ด แกงเขียวหวาน แกงส้ม) สร้างรายได้ให้เกิดกับกลุ่มและสร้างการมีส่วนร่วม 3) การอบขนมปัง จดเป็น OTOP สร้างรายได้ และเป็นทุนทางสังคม 4) กลุ่มออมทรัพย์สัจจะ สร้างรายได้สร้างการมีส่วนร่วม 5) กระหรีบ สร้างรายได้

8. **ตำบลลำเหย** ได้แก่ 1) กลุ่มเตาอังโล (ปั้นเตา) มีสมาชิก สร้างกติกาส่งการจัดการ สร้างการเรียนรู้สร้างการมีส่วนร่วมในการจัดการ และ สร้างรายได้

9. **ตำบลลพบุรีไชย** ได้แก่ 1) กลุ่มผลิตน้ำดื่มสร้างรายได้สร้างการมีส่วนร่วม2) กลุ่มทำกระเป๋าหมวกจากเชือกหัตถกรรมสร้างรายได้สร้างการมีส่วนร่วม3) กลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์สร้างรายได้สร้างการมีส่วนร่วม มีการต่อยอดจากการทำรูปหอมและ 4) แหล่งปฏิบัติการทำรูปหอมสร้างรายได้สร้างการมีส่วนร่วม

10. **ตำบลบางไทรป่า** ได้แก่ กลุ่มน้ำดื่มบางไทรป่าก่อให้เกิดการสร้างรายได้

11. **ตำบลคลองจินดา** ได้แก่ 1) กลุ่มดูแลรักษาเครื่องกตน้ำดื่มสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดการ 2) กลุ่มสตรีอาสาพัฒนามีสมาชิก สร้างการจัดการ สร้างการเรียนรู้สร้างอาชีพ / รายได้

12. **ตำบลบ้านไร่** ได้แก่ 1) กลุ่มผ้าทอบ้านไร่สร้างรายได้สร้างการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุ 2). กลุ่มบ้านไร่ดอกไม้จันสร้างรายได้สร้างการมีส่วนร่วมของกลุ่มสตรี

13. **บางเลน** ได้แก่ 1) กลุ่มสตรีเทศบาล รวมตัวกันสร้างอาชีพ เป็นอาชีพเสริมของชุมชน2) กลุ่มปลาแดดเดียว แปรรูปผลิตภัณฑ์จากปลา 3) กลุ่มขนมเปียะ มีผลิตภัณฑ์ขนมเปียะหลากหลายกิจเจ้า เป็นสินค้าขึ้นชื่อของตำบลบางเลน เช่น ขนมเปียะครุสมทรง ขนมเปียะสุกัญญา ขนมเปียะเฮ้งเฮียง เป็นต้น และ 4) กลุ่มเกษมชัยฟาร์ม KCFแปรรูปผลิตภัณฑ์จากไข่เป็ดรับซื้อวัตถุดิบจากเกษตรกรในพื้นที่

14. **สระกระเทียม** ได้แก่ 1) กลุ่มเลี้ยงโคนมจัดตั้งกลุ่มเลี้ยงโคนมการดำเนินงานในการช่วยเหลือสมาชิก2) กลุ่มน้ำพริกมีการช่วยกันทำน้ำพริก 2-3 วันจะมีการรวมตัวกันทำน้ำพริก 1 ครั้ง น้ำพริกที่ทำมี 2 ชนิด คือน้ำพริกเผาและน้ำพริกแกงเผ็ด 3) กลุ่มน้ำดื่มหยอดเหรียญโครงการสถานีผลิตน้ำดื่มบ้านลาดหญ้าแพรก เริ่มใช้ในเดือนพฤศจิกายน 2554 ประชาชนร่วมกันพิจารณาพบทวนปัญหาอุปสรรคและเสนอโครงการใหม่แทนโครงการเดิม

15. **ตำบลทรงคะนอง** ได้แก่ 1) กลุ่มสตรีอาสาผลิตน้ำพริกเผาและน้ำพริกแกง 2) กลุ่มสตรีแม่บ้านตำบลทรงคะนองจะมีสมาชิกในแต่ละหมู่บ้านรวมกลุ่มเพื่อการประกอบอาชีพโดยมีสมาชิกรวมทั้งตำบลจำนวน 45 คน ในแต่ละหมู่บ้านจะผลิตสินค้าที่แตกต่างกันเช่น การทำน้ำพริกแกง น้ำพริกเผา ขนมสอดไส้ ข้าวเกรียบผลไม้ เปลือกส้มโอเชื่อม มะม่วงแช่อิ่ม การสานตะกร้า เป็นต้น สินค้าเหล่านี้จะนำไปวางจำหน่ายที่ร้านค้าชุมชน ในวันเสาร์ - อาทิตย์

16. **เทศบาลตำบลรางกระทุ่ม** ได้แก่ 1) กลุ่มสตรีแม่บ้านชุมชน 2) กลุ่มสตรีแม่บ้าน รวมตัวฝึกอาชีพ3.กลุ่มพับหรีด ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุและคนว่างงานทำหรีดเพื่อสร้างเศรษฐกิจหมุนเวียนในหมู่บ้าน 3) กลุ่มทำไม้แขวนชุดชั้นในส่งเสริมให้ผู้สูงอายุและคนว่างงานทำเพื่อสร้างเศรษฐกิจหมุนเวียนในหมู่บ้านและส่งขายนอกหมู่บ้าน

17. **ตำบลนิลเพชร** ได้แก่ 1) กลุ่มรับจ้างฆ่าวัวพิซ (ฉีดยาปูย) รับกำจัดวัวพิซตามไร่นา ของคนในพื้นที่และนอกพื้นที่ 2) กลุ่มร้านค้าชุมชนสามขา SML มีการจัดตั้งกลุ่มบ้านสามขาโดยนโยบายเร่งด่วนของรัฐบาลเพื่อเป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนให้กับคนในชุมชน สร้างรายได้ อาชีพ 3) กลุ่มอาชีพจักสาน ผักตบกลุ่มชาวบ้านมารวมตัวเพื่อทำจักสาน เช่น แจกันกระปุกใส่ของใส่ปากกา 4) กลุ่มผลิตภัณฑ์กระถาง ต้นไม้ และอุปกรณ์ตกแต่งสวนตกแต่งงานพิธีต่าง ๆ ผลิตกระถางต้นไม้จากเศษไม้ที่เหลือจากโรงงานทำวงกบในชุมชน 5) กลุ่มประปาหมู่บ้าน รายได้ค่าน้ำประปาเก็บจากชาวบ้าน และนำไปใช้ซ่อมแซม หรือปรับปรุงระบบประปาในหมู่บ้าน โดยบริหารกันเอง 6) กลุ่มปลาแดดเดียว(ปลาดุก, ปลานิล) กลุ่มที่รวมตัวกันเพื่อประกอบอาชีพ จ้างคนในชุมชน และนำไปขายที่วัดไผ่โรงวัว7) กลุ่มเลี้ยงกบและปลาดุก รวมตัวกัน โดยใช้เวลาที่เหลือจากการทำนา มาสร้างอาชีพ เพิ่มรายได้8) กลุ่มนวดแผนไทย (ทำสมุนไพรล้างงานตุ๊กตากระปุกดอกไม้ผ้าใยบัว น้ำมันหม่องสมุนไพรน้ำแร่ ถ่านไม้ไผ่) รวมกลุ่มกันเพื่อสร้างรายได้ และฝึกอาชีพให้คนในชุมชน 9) กลุ่มตัดเสื้อผ้าสตรี (เย็บเสื้อผ้าโหล) รับจ้างเย็บผ้าโหล โดยรับงานจากตลาดโบ๊เบ๊ 10) กลุ่มเก็บข้าวดีด รับจ้างเก็บข้าวดีดที่ไม่ต้องการออกจากแปลงข้าว

18. **หนองปลาหมอ** ได้แก่ 1) กลุ่มงานหัตถกรรม มีการรวมกลุ่มจากสมาชิกที่ได้รับการอบรมจากการศึกษานอกโรงเรียน เพื่อรวมกลุ่มทำผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ เช่น กระเป๋า ตะกร้า ผลิตภัณฑ์จากผักตบชวา ทำให้สมาชิกมีรายได้เสริมจากการขายผลิตภัณฑ์ ปัจจุบันมีสมาชิก 24 คน

5. เอกสารอ้างอิง

ชาย โปธิสิตา. "การวิจัยเชิงคุณภาพ : ข้อพิจารณาทางทฤษฎี" **ตำราประกอบการสอนและการวิจัยการศึกษาเชิงคุณภาพ เทคนิคการวิจัยภาคสนาม**. บรรณาธิการโดยเบญจา ยอดดำเนิน และคณะ. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร. โครงการเผยแพร่ข่าวสารและการศึกษาด้านประชากรสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2548. หน้า 28-52.

_____. **ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร. อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), 2550.

ศุภกิจ วงศ์วิวัฒน์นุกิจ. **พจนานุกรมศัพท์การวิจัยและสถิติ**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร. ด้านสุทธาการพิมพ์, 2550.

สัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ประธานกลุ่ม/องค์กรในชุมชน

ประทีป วีรพัฒน์นรินทร์ มุลนิธิพลังนิเวศและชุมชน

อลิศรา ศิริศรี. "การนำวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณมาใช้ในการวิจัยทางการศึกษา" **รวมบทความทางวิธีวิทยาการวิจัย เล่ม 1**. บรรณาธิการโดย สมหวังพิทยานุวัฒน์. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541. หน้า 249-257.

<http://www.stou.ac.th/stouonline/lom/data/sec/Alternative/01-01-01.html>